

Миливој С. Бајшански¹
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

ЕРИКИН ЧАС БАЛЕТА: ИНДИВИДУАЛНОСТ ПОЧИЊЕ ПАТЊОМ

(Свенка Савић, *Ерика Марјаш*, Нови Сад: Футура публикације и Удружење
„Женске студије и истраживања”, 2018, 196 стр.)

О примабалерини Српског народног позоришта Ерики Марјаш, Свенка Савић је писала у два наврата: први пут у прегледном тексту о управо окончаној уметничкој каријери *Од Новог Сада до балетске сцене у Москви: уметнички портрет Ерике Марјаш Брзић (1961–1981)* (у оквиру Зборника радова о Српском народном позоришту 1861–1986), други пут у тексту о уметничкој игри и директорском искуству, у зборнику *55 година Балетске школе у Новом Саду (2004)*. Трећи пут симболично, ауторка заокружује књигом *Ерика Марјаш*, укупне податке о доприносу првакиње Балета СНП-а развоју свог ансамбла и балетске уметности у целини код нас.

Реч је о монографији о примабалерини Балета Српског народног позоришта у Новом Саду, једног од само два професионална ансамбла у земљи, а поводом седамдесетогодишњице постојања Балета чија је Ерика Марјаш била прва игрчица и потоња директорка.

Књига *Ерика Марјаш* садржи Предговор у ком нам ауторка казује да се књига о Ерики Марјаш јавља као последња у низу књига о знаменитим женама Новог Сада о којима је ауторка писала током последњих двадесет година у оквиру делања у Удружењу „Женске студије и истраживања”. Поред Предговора, налазе се и поглавља која хронолошки прате животни век Ерике Марјаш: детињство, потом професионална играчка каријера, па медијски одједи професионалног рада и директорски стаж у балетском ансамблу, поред изјава сарадника и пријатеља о уметници. Следи поглавље о наградама и признањима примабалерини за допринос заједници, о чему има података и у енциклопедијским одредницама, о којима је реч у поглављу **Текстови трајног наслеђа**.

¹ bajsanskimilivoj4@gmail.com

На крају следе прилози (телеграма, писама упућених уметници поводом обележавања двадесет година уметничког рада, биограм, као и списак њених појављивања у медијима – на телевизији и филму и у публицистици).

Ерика Марјаш је у осмој години начинила своје прве уметничке кораке који ће је довести до самог остварења балетског сна, али је ауторка истакла и њену свестраност за друге активности. Наиме, Ерика је још као ученица Средње балетске школе показала љубав према спорту и јахању, глумила је у три домаћа филма: Булајићевом „Рату”, Радичевићевом „Љубав и мода” и Антићевом „Доручак са ђаволом”. Интересовала се за манекенство, али веома кратко, једино је игра остала страст којом се професионално бавила и усавршавала је током живота.

Сан сваког почетника је да досегне висине професионализма и славе свога позива, али мало њих досања тај сан. Ерика Марјаш га је сањала пуних двадесет година богатом професионалном каријером у време југословенске градње социјалистичког друштва (1960–1980) и изградње балетског ансамбла као посебне јединице у СНП-у. Током двадесет година рада, Ерика Марјаш остварује велики број улога – укупно 50 у 40 различитих балета (некада у истом балету више улога), носила је репертоар Балета СНП-а. Ауторка је дала могућност уметници да кроз разговор више каже о својим улогама, за које „(...) све то тако кратко траје. Све је то тако... као деца коју сам изродила и која су отишла од мене” (стр. 58). Сазнајемо и да је Ерика игри учила многе играче који су потом одлазили и постајали прваци у другим срединама и државама. Радила је са скоро свим југословенским кореографима тога времена. Поред кореографа, примабалерина је имала одличну сарадњу са диригентима, сценографима и костимографима. Радећи са свима њима, Ерика Марјаш се професионално усавршавала, била је свесна да сви заједно чине тим који оставља дојам високе уметничке игре. Да је била балерина светског ранга сведочи податак о успешном гостовању на сцени Бољшег театра и у то време била прва југословенска балерина којој је та могућност пружена.

Да се рад исплати и примети, најбоље се види на примеру Ерике Марјаш. Својом игром је опчињавала критичаре и **критичарки** који би поводом представа и/или гостовања писали (позитивне) критике о њеној игри. Ерика Марјаш је била ангажована максимално у својој кући, такође је гостовала по разним земљама, пре свега суседским.

Ауторка књиге показује да су медији пратили уметницу „и позивали за изјаве и у другим ситуацијама, па се може рећи да је у време док је играла била једна од актуелних знаменитих јавних личности града” (стр. 54). Кроз интервјуе са новинарками и новинарима дознајемо да је балет за Ерику Марјаш само једно – животни позив. Ауторка је на добар начин разврстала интервјуе којима се, читањем између редова, представља читав живот једне балерине, од самих почетака до пензионисања. Из тог разлога, интервјуи Ерике Марјаш могу се сматрати *балетским брeвијаром* који је намењен младим балеринама: „обавезне јутарње вежбе, проба, пауза, поново проба или представа“ (стр. 79). Уважавана у јавном животу, поред давања интервјуа, Ерику су многи искусни фотографи овековечили. Ауторка у књизи прилаже укупно 42 фотографије уметнице из различитих периода, а које су (углавном) објављене у медијима (некада у дуету са партнером или колективом). Ауторка наводи да су „фотографије, јаче него текстови о њој, допринеле њеној популарности” (стр. 95).

Незаобилазно поглавље ове књиге дакако јесте оно које се тиче директорског мандата у балетском ансамблу СНП-а. **Свенка Савић** објашњава чиме је Ерика Марјаш допринела развоју Балета СНП-а у три мандата: осамостаљење Балета од Опере, подржавала је иновативне процесе у домену савремене игре и рад „Форума за нови плес“ унутар балетског колектива СНП-а. Оно што је специфично јесу иницијативе других (на пример, скуп о стандардизацији **терминологије** уметничке игре, чија је иницијаторка била ауторка књиге). У суми иновација је и пракса објављивања брошура о играчицама и играчима који су својим трудом допринели развоју ансамбла. Колико је ова активност важна и тешко споводољива сведочи и податак да након одласка Ерике Марјаш није објављена ни једна књига из уметничке игре у оквиру Балета СНП-а. Несебичну подршку Ерика Марјаш пружа обнављању рада Удружења балетских уметника Војводине, а посебно образовању младих играча Балетске школе у Новом Саду. Током директорског мандата, Балет СНП-а је угостио многе значајне играчице и играче, чиме је градио пријатељске односе и позитивну слику свету о уметничким дешавањима унутар саме куће.

Наведену трудољубивост у уметничкој игри и директорском послу прате и речи хвале, чиме отварамо ново поглавље књиге *Ерика Марјаш*. Свенка Савић поглавље намењује изјавама сарадника Ерике Марјаш о Ерикиној игри **и личности**. У питању су изјаве: управника, композитора, играча, кореографа, професора и солиста како из Српског народног позоришта у Новом Саду, тако и из Народног позоришта у Београду

и Большог театра у Москви. Њихове изјаве су, пре свега, емпиријског карактера, састоје се из података из интимних осећања јер су они били њени сарадници и уз њу су градили балетски ансамбл СНП-а. Сведочанства сарадника и пријатеља Ерике Марјаш, уз драгоцене фотографије и попис текстова из медија – које по први пут видимо сабране хронолошким редоследом – сматрамо првом вредности ове књиге.

У поглављу Награде и признања набројане су Ерикине награде, од којих ваља поменути награду за животно дело у 2006. Удружења балетских уметника Србије (а истом наградом је овенчана и ауторка књиге, Свенка Савић десет годиона касније, 2017.). Остале награде Ерике Марјаш су: Октобарска награда града Новог Сада (1970), Повеља СНП-а (1972), Орден заслуге за народ са сребрном звездом (1986) и Повеља са плакетом „Јован Ђорђевић” СНП-а (1986). На предлог Удружења балетских уметника Војводине (и уз подршку Удружења композитора Војводине), уметница је остварила за националну пензију (2006) као значајно признање.

У поглављу Текстови трајног наслеђа: одреднице у енциклопедијама ауторка наводи да се професионална каријера Ерике Марјаш налази уписана у трима енциклопедијским одредницама: *Речнику балета* Фердинанда Рејна (1980), *Енциклопедији Новог Сада* Душана Попова (1999) и Енциклопедији Српског народног позоришта (2017). Међутим, Ерику Марјаш, првакињу Балета СНП-а из Новог Сада, не можемо наћи у књизи *Српски Who is who 2011–2013* (2013), нити на Википедији постоји одредница **о њој**. Поводом енциклопедијског кодирања онога што представља професионалну каријеру уметника, ауторка се пита ко треба да брине да уметници у балету добију енциклопедијску одредницу са, пре свега, потпуним подацима.

У Прилозима **на крају књиге** су укупно три важна извора за даљи истраживачки рад о уметници, чиме се ова монографија ставља међу прве свога ранга у погледу обима података и информација корисних за истраживања појединаца у домену уметничке игре код нас: поред телеграма упућених уметници поводом окончања играчке каријере, ту је биограм уметнице (обједињени подаци из приватног и професионалног живота дати хронолошким редоследом), затим списак текстова објављених у медијима.

Књига *Ерика Марјаш* Свенке Савић шири видик о развоју балета у Војводини и Југославији, размиче границе поимања мишљења о уметничкој игри. Будући да књига из области уметничке игре код нас нема много, ова је једна од ретких која може бити

уврштена у литературу из предмета Историја игре у музичким и балетским школама, подједнако и на академијама уметности код нас. У анализи података Свенка Савић примењује достигнућа о уметности из перспективе родних студија, када уочава и објашњава процесе развоја укупног балетског ансамбла и примабалерине као појединке, што се може употребити као начин писања и у другим уметничким професијама. Надаље, у књизи је ауторка отворила низ питања о којима је до сада мало писано: значај балетске критике за развој ове уметности, значај фотографија као незаменљивог дела података у писању историје балета (будући да многе представе нису забележене и другим техникама).